

Divoká Šárka

JAROMÍR STREJČEK

Území chráněná státem jsou dnes roztroušena po celé naší vlasti, někde hustěji, jinde velmi řídké. Na území našeho hlavního města zatím podobné chráněné plochy nebyly. Teprve vyhláška Rady NVP č. 12 ze 26. prosince 1964 učinila jakýsi průlom do této „ochranářské pouště“, neboť jí byla vyhlášena ochrana areálu Divoké Šárky, známých buližníkůvých soutěsek a přilehlého území ve Vokovicích. Přitom je v odborných kruzích areál Prahy, takzvaná pražská kotlina, velmi dobře znám a uznáván jako přírodovědecky velmi hodnotné území přes všechny negativní vlivy velkoměsta.

Ochrana Divoké Šárky byla vyhlášena formou chráněného přírodního výtvaru, a to především proto, že převažujícím faktorem zde byla geomorfologie a geologie tohoto území, i když tu nechybí ani dostatečné důvody botanické a zoologické. Historie snah o vyhlášení zákonné ochrany tohoto území je již velmi stará. Již roku 1931 byla v rámci jednání tehdejší regulační komise žádána ochrana tohoto území a vyvolána i anketa pro podporu této myšlenky. Bylo navrhováno vytvoření velkého chráněného území od Divoké Šárky po Podbabu. Tehdy také byla vyzdvížena skutečnost, že geomorfologické tvarování příčných pražských údolí včetně Šáreckého vytváří jedinečné možnosti krajinářsko-urbanistické, kde by nová výstavba měla být řešena tak, aby tyto ojedinělé formace byly nejen využity, ale i zároveň zachována jejich přirozená krajinná krása. Zmíněná anketa skončila v roce 1932 zápisem, jímž bylo rozhodnuto jednak vypracovat detailní návrh na další úpravy v Šáreckém údolí, jednak vypracovat jako podklad pro tento návrh vědecký elaborát, který by zachytil současný stav všech přírodních a historických hodnot v tomto území.

Návrh státní regulační komise na zachování a ochranu Šáreckého údolí byl v roce 1933 schválen a potvrzen tehdejším ministerstvem veřejných prací.

Dne 5. listopadu 1934 svolává technický odbor hlavního města Prahy schůzi, která jednala o zřízení národního parku v Šárce. Dle tehdejších podkladů byla celková v úvahu přicházející plocha asi 880 ha z větší části v soukromých rukách (681 ha soukromníci, 77 ha hlav. město Praha, 122 ha země Česká), což samo o sobě bylo patrně hlavní brzdou všech dalších snah o uskutečnění vlastní řádné ochrany. Projevuje se to zvláště v oblasti Jenerálky, kde stále dochází k parcelaci dalších a dalších pozemků, k řadě nevhodných stavebních zásahů atd. Přestože v roce 1935 tehdejší pražský primátor prohlásil osobním dopisem, že má zájem na řešení ochrany Šárky, nestalo se nic a jednání se táhla bezvýsledně až do konce druhé světové války.

Nebylo dokonce uskutečněno ani vydání monografie o Šárce. Zpracování a vydání této monografie, jak z hlediska přírody, tak i historie, bylo stanoveno již ve zmíněném usnesení v roce 1933 a na uskutečnění byla v roce 1934 tehdejším ministerstvem školství a národní osvěty věnována subvence 10 000 Kčs. Monografie nebyla tehdy vydána

Vstup do skalní soutěsky u Džbánu (Snímky J. Strejček)

především proto, že někteří autoři historických statí nedodali rukopisy. Proto mohlo být po roce 1945 přikročeno k vydání jen takzvané první části, obsahující statí o přírodě a archeologii, kde byly rukopisy dodány. Tento svazek vyšel v Pražském nakladatelství pro Památkový sbor hlavního města Prahy v rozsahu 150 stran v roce 1949 pod názvem „Šárka“. Druhá část, historická, čeká na své vydání dosud.

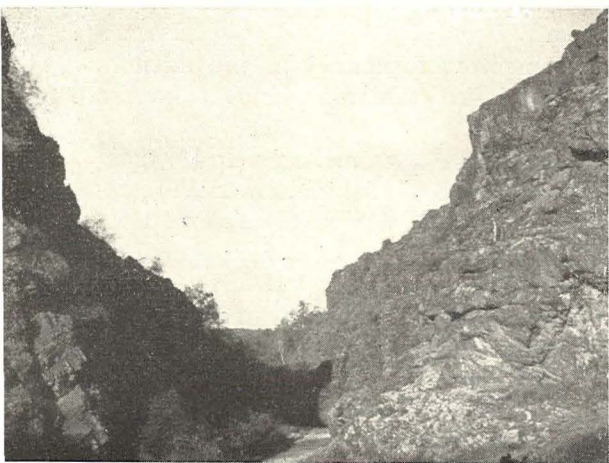
V letech 1946—47 projevil tehdejší Ústřední národní výbor v Praze opět zájem o vytvoření chráněného areálu v Šárce. Tímto zájmem však veškeré další úsilí zatím končilo, neboť zde nebyla dostatečně zainteresovaná složka, která by provedla realizaci návrhu. Zrušením Státní památkové správy v roce 1958 a vytvářením Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze nastalo přechodné období, kdy v Praze nebyl žádný orgán, který by se tímto problémem měl zabývat. Inspektor kultury na Národním výboru hlavního města Prahy měl příliš širokou škálu úkolů z celé oblasti kultury, aby se tomu mohl věnovat. Byla zde sice Správa státního kulturního majetku hlavního města Prahy, ale ta se přírodou nezabývala. Tato Správa byla však od roku 1959 přetvářena na Středisko státní památkové péče a ochrany přírody hlavního města Prahy —

dnes Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody. Pracovník pro ochranu přírody — biolog byl však přijat až od února 1960.

Nyní opět došlo k otevření otázky ochrany Šárky, kam mezitím byly každoročně umísťovány i velké terénní motocyklové závody, při nichž docházelo k devastaci přírody vždy hned na jaře, a to nejen od závodníků, ale v mnohem větší míře od mas diváků dychtících po senzační podívané a většinou zcela lhostejných k okolní přírodě. Nešlo však jen o Divokou Šárku, ale o celé Šárecké údolí od Vokovic k Podbabě. V rámci mapování a hodnocení všech volných ploch v Praze v letech 1960—63 bylo zde vymezeno několik větších i menších území, která svou přírodovědnou a většinou i krajinářskou a estetickou hodnotou si vynucují stanovení přísné ochrany. Pochopitelně byla mezi ně zahrnuta i Divoká Šárka, tedy území, zahrnující obě skalní soutěsky. Původně se předpokládalo, že k vyhlášení ochrany tohoto území dojde v rámci jednorázového vyhlášení všech v Praze k ochraně navrhovaných území v letech 1966—67. Vyskytly se však okolnosti, které toto vyhlášení u Divoké Šárky o dva roky urychlily.

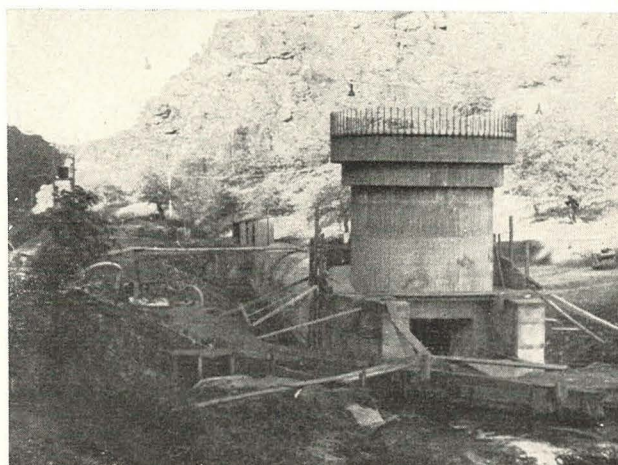
Jednak to byla nutnost odstranění terénních motocyklových závodů, kde úsilí skončilo úspěšně a od roku 1964 již zde tyto závody nebyly. Téměř současně se však objevilo nové nebezpečí, mnohem horší. Protože voda ve Vltavě je vlivem přehrad na horním toku nyní i v létě tak studená, že není vhodná ke koupání, nehledě ke stále vzrůstajícímu znečištění, hledala se náhrada. A tak se stále uvažovalo o možnostech vybudování velkých vodních ploch v Praze a okolí. Jako první byla vybudována ne zrovna ideální, poměrně hluboká nádrž na Botiči v Hostivaři, ale v roce 1962 došlo i na Šárecký potok, v první etapě na úval mezi Divokou Šárkou a statkem ve Vokovicích. A zde nastal velký boj mezi technikou a ochranáři. Pro techniky bylo nejschůdnější a také technicky nejlákavější vybudovat skořepinovou betonovou hráz přímo ve vchodu do první soutěsky

Skalní soutěska v Šárce

V Šárce

Stavba koupaliště v Šárce (Snímky J. Strejček) Stavba koupaliště v Šárce

a zakotvit ji ve skalách. Jak se později objasnilo, měl to být zároveň i technický experiment. Tím by se byl ovšem úplně zničil přirozený charakter území, soutěska by buď ztratila průchodnost nebo by došlo k další devastaci vysekáváním náhradní stezky po úbočích skal, radikálně by se změnilo i klima. Nápor rekreujících se mas by pak úplně zničil dosud zde zachované botanické a zoologické hodnoty na skalách a v náhorních stepních enklávách. Vzhledem ke zkušenostem lze také předpokládat, že i vlastní realizace stavby by nebyla prováděna právě nejšetrněji již vzhledem k nutnosti odstřelu kamene pro základy hráze.

Ochranáři poukazovali na všechny tyto skutečnosti, argumentovali jedinečnými hodnotami tohoto území a požadovali realizaci druhé alternativy tj. posunutí hráze proti proudu potoka o cca 150 m a vybudování hráze sypané, která by po osázení stromy mohla celkem dobře zapadnout do rámce krajiny.

Technici se ovšem snažili prosadit své, argumentovali snadnějším prováděním, a především značně nadsazenými finančními úsporami, pro které také plánovací komise NVP původně návrh betonové hráze přijala.

Teprve po zdoluhavých jednáních, při kterých docházelo k mnoha i velmi ostrým střetnutím, byly argumenty státní ochrany přírody, tlumočené zástupci Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody a Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze, uznány, zvláště když se při revizi rozpočtů ukázal nepřilíš velký rozdíl nákladů mezi oběma alternativami. Velkou pomoc poskytl ochranářům také Útvar hlavního architekta Prahy. Rada Národního výboru hlavního města Prahy se v roce 1964 s konečnou platností usnesla pro vybudování sypané hráze mimo soutěsku. Zároveň však byl Pražskému středisku dán úkol připravit ihned podklady pro vyhlášení zákonné ochrany soutěsek v Divoké Šárce.

Nebyl to úkol snadný. I když územně bylo na základě předběžně prováděných

průzkumů již dávno jasno, co by se mělo chránit, nastaly značné potíže po formální stránce. Předně, jakou formu ochrany zvolit. Území mělo charakter státní přírodní rezervace, ale po zhodnocení možností území, intenzity jeho dosavadního rekreačního využívání a vzhledem k převažujícímu geologickému aspektu epigeneticky vzniklých soutěsek byla vybrána jako nejvhodnější kategorie chráněného přírodního výtvaru, byť zde nezvykle velkého rozsahu 25,346 ha. Zároveň bylo stanoveno i značně rozsáhlé ochranné pásmo, zahrnující zbývající areál údolí kolem a zabezpečující tak vlastní chráněné území před nežádoucími vlivy ze sousedních ploch.

Další nesnáze se ukázaly při snaze o dodržení předpisu vyžádat souhlas či vyjádření majitele, správce nebo uživatele pozemku. Jak je známo, byla v roce 1951 zrušena povinnost knihování majetkoprávních změn v pozemkových knihách, zřejmě v rámci „úspor“. Tím nastal naprostý chaos, který dnes vyžaduje od každého, kdo má zjistit skutečného dnešního majitele či správce pozemku, detektivní talent a především nesmírně mnoho času. V Divoké Šárce podle knihovních záznamů geodezie figurovala jména majitelů jako kanonie premonstrátů, Anna Dačická z Heslova a pod., z nichž

V Divoké Šárce (Snímek Z. M. Zenger)

Staveniště koupaliště v Šárce (Snímek J. Strejček)

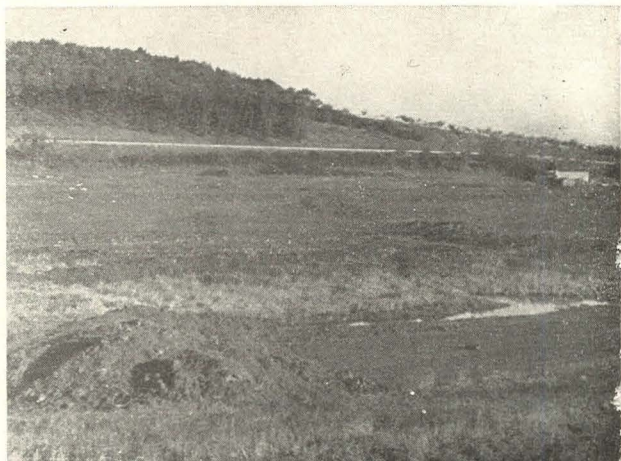

Divoká Šárka (Snímek Z. M. Zenger)

V Divoké Šárce (Snímek Z. M. Zenger)

Nová cesta ke koupališti v Šárce (Snímek J. Strejček)

někteří skutečně dosud majiteli parcel či jejich částí jsou. Jedna velká plocha kdysi takzvaných obecních pastvin byla kolektivním majetkem 16 různých majitelů. Myslím, že tyto okolnosti byly v minulosti, kdy se na soukromém vlastnictví půdy mnohem více lpělo než dnes, hlavní překážkou vyhlášení řádné ochrany Divoké Šárky.

Po zdolání všech těchto překážek a projednání se složkami národních výborů a ostatních orgánů mohl být návrh předán radě Národního výboru hlavního města Prahy, která dle zákona č. 40/1956 Sb. o státní ochraně přírody je jako krajský orgán oprávněna vyhlášovat chráněné přírodní výtvořy. Ta také na svém zasedání dne 10. XI. 1964 návrh schválila a uvedenou vyhláškou ochranu vyhlásila.

Tím skončila 33letá historie snah o úřední ochranu tohoto území.

Neskončila tím ovšem práce v tomto území, ale vlastně teprve začíná. Je sice pravda, že území dostalo základní označení tabulemi se státním znakem, že je zaneseno v mapách atd. Je však ještě třeba doplnit výzkumy, hlavně zoologické, území odborně stále sledovat, označení doplnit o vysvětlující tabule, vyznačit hranice v terénu, dořešit přístupové cesty, zajistit postupnou přeměnu nevhodných akátových porostů na přirozené dubo-habrové atd.

Po připravovaném vyhlášení ochrany i u zbývajících areálů v Divoké Šárce, tj. straně nad Vizerkou a skalky u Jenerálky s příslušnými ochrannými pásmy bude vzhledem k velkému rekreačnímu využívání celého území zapotřebí i stálá strážní služba. Tato služba by nejen území hlídala, ale jejím úkolem by bylo také správně informovat veřejnost a propagovat tím myšlenky a cíle státní ochrany přírody. Dále zde budou nutné i různé regulační zásahy a sezónní úpravy stejně jako v ostatních chráněných územích. Je sice pravda, že v chráněných územích je snaha zachovat přírodu bez zásahů člověka tak, jak dnes je, ale bohužel naše území jsou převážně dosti malá a obklopená všemi možnými nepřirozenými vlivy, že na skutečné zachování dnes přirozeného stavu by příroda bez lidské pomoci leckde nestačila. Jako příklad bych uvedl stav, kdy vedle chráněné stepní plochy je porost cizí dřeviny — akátu či pajasanu. Bez přispění člověka, který sem tyto cizí dřeviny dal, by agresivní akát či pajasan svými nálety a výhonky záhy celou plochu pohltil a zničil.

Bude tedy kolem Šárky ještě mnoho a mnoho práce i starosti. Již dnes je to vzhledem k ploše asi relativně nejvíce navštěvované chráněné území v Čechách. Tato návštěvnost ještě stoupne po dobudování rekreační nádrže. Na druhé straně zde ovšem bude mnoho možností i k soustavnější výchovné práci k ochraně přírody a krajiny.

Pokusil jsem se zde stručně shrnout historii úsilí o vyhlášení ochrany Divoké Šárky, která je sice v té první fázi zachycena ve zmíněné publikaci, ale události kolem tohoto území od roku 1948 až do vyhlášení v roce 1964 se dají dnes zjistit pouze z různých spisů. Zároveň jsem nastínil i stručný výhled, co by se asi dle představ ochranářů mělo s tímto územím dít v budoucnu.

Pro celé území Divoké Šárky byl Útvarem hlavního architekta města Prahy vypracován podrobný územní plán, do něhož byly i všechny hodnotné plochy vhodně začleněny. Lze tedy doufat, že i přes trvalý a vlastně stále rostoucí tlak města na přírodu se zde podaří vše podstatné a cenné trvale uchovat.